

УДК 339.94:338.124.4 (477)

Семкова Л. В.,*старший викладач, заступник завідувача кафедри економічної теорії
Маріупольського державного гуманітарного університету*

УКРАЇНА В ПРОЦЕСАХ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті проведена комплексна оцінка практичних аспектів включення України до процесів транснаціоналізації світової економіки за умов фінансової кризи.

Ключові слова: транснаціоналізація економіки, фінансова криза, фінансовий ринок, інтернаціоналізація бізнесу.

In the article conducted complex analysis of the practical aspects of the Ukraine's inclusion in the process of transnationalization of the world economy under the impact of financial crisis.

Key words: transnationalization of the economy, financial crisis, financial market, internationalization of business.

Постановка проблеми. Проблема пов'язана з сучасним розвитком світової економіки, яка характеризується постійним зростанням концентрації виробництва і капіталу як на рівні окремих корпорацій, так і банків. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується безпрецедентними змінами, що відбуваються у світовому бізнес-середовищі. Вони призвели до формування сприятливих умов для транснаціоналізації капіталу й інтернаціоналізації бізнесу, а також викликали в останні декілька десятиліть бурхливе зростання транснаціональних корпоративних структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням транснаціоналізації капіталу й інтернаціоналізації бізнесу є наукові праці таких економістів, як О. С. Кирева, Л. І. Красвіної, Д. А. Лук'яненко, В. П. Будкіна, Ю. Н. Пахомова, Ю. В. Макогона, Т. В. Орехової, Дж. Кейнса, М. Фрідмана, І. Фішера, Р. Мандела та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є оцінка практичних аспектів включення України в процес транснаціоналізації світової економіки в умовах впливу фінансової кризи.

Основний матеріал. Світова фінансова криза 2007–2008 років відбилася і на економіці України. Перша хвиля кризи розповсюдилася в 2007 році, коли на світових фондових ринках відбулося перше падіння фондових індексів провідних банків і фінансових компаній. При таких обставинах спекулятивний капітал, який шукає стабільні ринки з найвищим прибутком, перейшов з ринків розвинених країн у країни з перехідними економіками, які продовжували демонструвати високі темпи зростання і прибутковості. За оцінками фінансових експертів, співвідношення ризику і прибутковості в таких країнах було дуже привабливим. Як наслідок, в 2007 році фондові ринки цих країн продемонстрували зростання, де Китай і Україна стали лідерами.

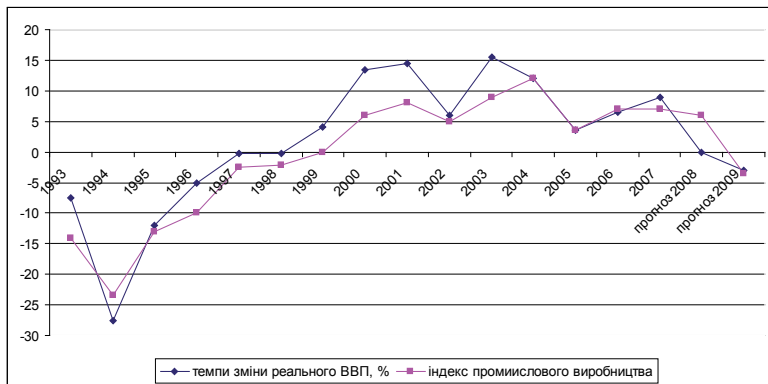
На фоні другої хвилі світової фінансової кризи не залишився в стороні від світових процесів і український фондовий ринок. Індекс Першої фондової торгової системи (ПФТС) за сім місяців втратив 43,5% своїх позицій. Це пов'язано, в основному, з виходом з українського ринку, як і з світового, частини іноземних інвесторів, так званих спекулянтів, а також з нестабільною політичною ситуацією в Україні.

Із-за розповсюдження проблем на фінансових ринках вже відбувається зниження світового попиту. Рецесія в провідних економіках світу супроводжуватиметься, перш за все, зменшенням інвестиційного попиту, зниженням динаміки обсягів будівництва і, відповідно, приведе до зниження цін на продукцію металургії і машинобудування.

Такі тенденції на світовому ринку, виходячи з високої залежності української економіки від експорту, частка якого у ВВП перевищує 47%, негативно позначатимуться на динаміці розвитку експортного виробництва, а потім — на галузях, безпосередньо і опосередковано залежних від експорту (рис. 1).

Сьогодні досить високою є частка присутності іноземного капіталу у фінансових установах. Фінансовий сектор України — один із лідерів у залученні прямих іноземних інвестицій (19% всього накопиченого іноземного капіталу). У банківському секторі частка іноземного капіталу в його загальному обсязі становить 37,2% і перевищує критичне значення межі економічної безпеки на рівні 30%, в страховому — наближається до цієї межі і складає 28,1% [5].

З урахуванням великої частки транснаціональних фінансових корпорацій у банківському секторі України негативний вплив світової фінансової кризи може розповсюджуватися опосередковано — якщо материнські компанії зазнають збитків і матимуть проблеми з ліквідністю.

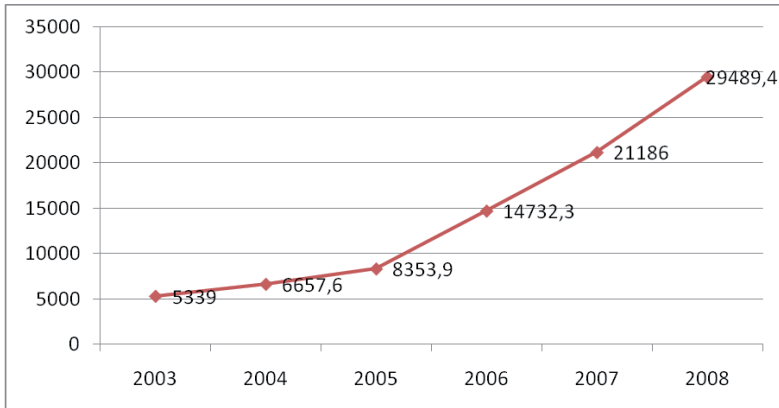

Рис. 1. Динаміка реального ВВП і промислового виробництва 1993-2009 рр.

У цьому аспекті слід зазначити, що процеси інвестування і розвитку вітчизняного виробництва більшою мірою залежать від кредитування, чим від фондового ринку. 16% інвестицій в основний капітал фінансуються за рахунок кредитів. І найбільш залежними секторами є сільське господарство, будівництво, переробна промисловість, зокрема, хімічна і нафтохімічна, харчова промисловість, виробництво коксу і продуктів нафтопереробки.

У 2007 році в економіку України іноземні інвестори вклали 8710,6 млн. дол. США прямих інвестицій, у т.ч. з країн СНД – 632,9 млн. дол. (7,3% до загального обсягу), з інших країн світу – 8077,7 млн. дол. (92,7%). У той самий час нерезидентами було вилучено капітал на 1178,5 млн. дол. США (рис. 2). Найбільше в 2007 році виріс капітал нерезидентів з Кіпру – на 2754,3 млн. дол., Нідерландів – на 977,4 млн. дол., Швеції – на 869,3 млн. дол., Російської Федерації – на 460,1 млн. дол., Австрії – на 441,4 млн. дол., Сполученого Королівства – на 405,4 млн. дол., Німеччині – на 339,8 млн. дол. Продовжують нарощувати свій капітал інвестори з Польщі (приріст капіталу становив 275,9 млн. дол.), Віргінських островів, Британських (239,5 млн. дол.) і Франції (215,9 млн. дол.).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених до України, на 1 січня 2008 р. склав 29489,4 млн. дол., що на 36,5% більше обсягів інвестицій на початок 2007 року, і у розрахунку на одну особу становить 636,5 дол.

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції України, з економіки інших країн у 2003-2008 рр., млн. дол. США

Інвестиції поступили з 123 країн світу. У десятку основних країн-інвесторів, на які доводиться майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 5941,8 млн. дол., Німеччина – 5917,9 млн. дол., Нідерланди – 2511,2 млн. дол., Австрія – 2075,2 млн. дол., Сполучене Королівство – 1968,8 млн. дол., Російська Федерація – 1462,2 млн. дол., Сполучені Штати Америки – 1436,8 млн. дол., Франція – 1046,2 млн. дол., Віргінські острови, Британські, – 1045,7 млн. дол. та Швеція – 1006,6 млн. дол. Значні обсяги іноземних інвестицій зосереджені на підприємствах промисловості – 8138,0 млн. дол. (27,6% загального обсягу прямих інвестицій до України), у т.ч. переробній – 6941,0 млн. дол., добувній – 1059,5 млн. дол. Серед галузей переробної промисловості істотні обсяги інвестицій внесені до металургійного виробництва і виробництва готових металевих виробів – 1685,6 млн. дол., у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 1564,0 млн. дол., машинобудування – 1049,6 млн. дол., хімічну і нафтохімічну промисловість – 838,8 млн. дол. [5].

У фінансових установах акумульовано 4793,9 млн. дол. (16,3%) прямих інвестицій, на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вживання – 3056,4 млн. дол. (10,4%) у організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг і надання послуг підприємцям, – 2550,6 млн. дол. (8,6%) [5].

Про наявність прямих іноземних інвестицій звітувало 15,4 тис. підприємств України. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, включаючи позичковий капітал, на 1 січня 2008 р. становив 33491,0 млн. дол. США.

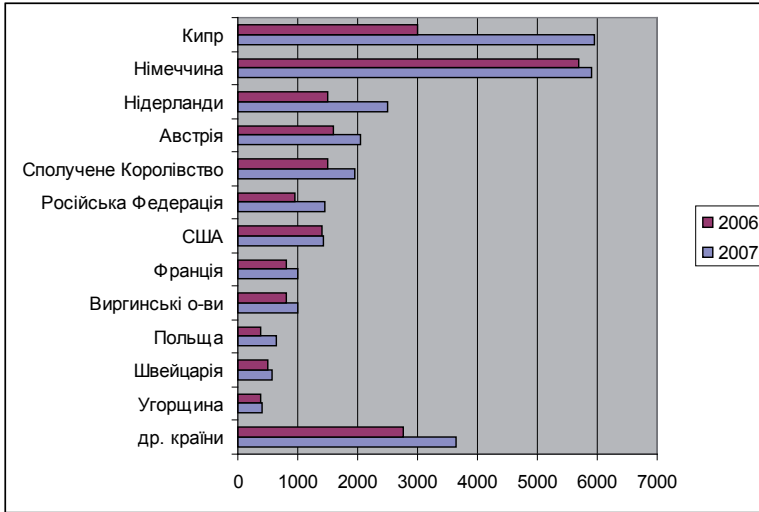
Як і у всіх країнах, що розвиваються, або країнах з транзитивною економікою, в Україні внутрішніх інвестиційних ресурсів недостатньо, щоб забезпечувати високу довгострокову економічну динаміку. Тому роль інвестиційного стимулятора часто виконували прямі іноземні інвестиції. Проте в нашій країні вони поки не можуть стати істотним чинником економічного зростання, оскільки сума їх незначна. Незважаючи на тенденцію зростання іноземних інвестицій в економіку України, його темпи ще дуже повільні і, до того ж, якщо розглянути структуру інвестицій, що поступають, то можна відмітити домінування офшорних зон, що говорить про те, що серйозні інвестори з солідною репутацією до України поки не йдуть, продовжується приплив "збіглих" капіталів українського і російського походження.

Іноземний інвестор звик працювати на прозорому і максимально прогнозованому ринку, керуючись чіткими правилами і твердими гарантіями. А якщо в Україні індекс коруптованості залишається високим, робота судової системи незадовільна, а також спостерігаються часті зміни в законодавчій базі, то ризик для інвестора досягає найвищої планки [1].

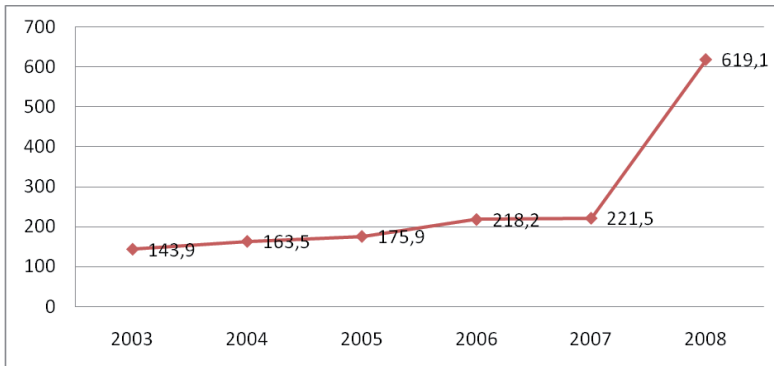
Розвиток світової економіки, а зокрема її структури багато в чому залежить від темпів міжнародної інвестиційної діяльності. Незважаючи на те, що іноземні інвестиції мають свої позитивні і негативні сторони, для більшості країн з перехідною економікою вони стають ключовим чинником їх ефективного розвитку (рис. 3).

У 2007 році з України в економіку інших країн світу направлені істотні обсяги прямих інвестицій – 6006,6 млн. дол. США. Понад 90% обсягу інвестовано у вигляді цінних паперів. Майже 89% прямих інвестицій здійснено підприємствами, які зареєстровані за видом економічної діяльності "операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям".

Як показано на рисунку 4, обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу на 1 січня 2008 р. становив 6196,1 млн. дол. США, в т.ч. в країні СНД – 220,2 млн. дол. (3,5% до загального обсягу), у інші країни світу – 5975,9 млн. дол. (96,5%) [5]. Прямі інвестиції з України здійснені в 52 країни світу, їх переважна частина спрямована до Кіпру.

Рис 3. Основні країни-інвестори економіки України в 2006-2007 рр. (млн. дол. США)

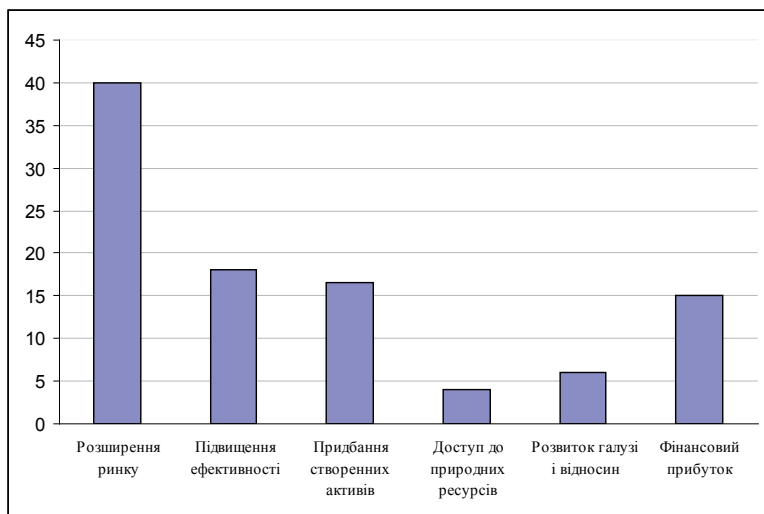

Рис. 4. Прямі іноземні інвестиції з України в економіки інших країн в 2003-2008 рр., млн. дол. США

Що стосується України, то для стимулювання потоків іноземних інвестицій необхідна комплексна політика з оздоровлення української економіки в цілому. Тоді зменшиться комерційний і некомерційний ризик для інвесторів; розшириться внутрішній ринок збуту товарів для підприємств з іноземним капіталом; внаслідок диверсифікації виробництва розшириться можливість вкладення інвестицій.

Стратегічне відставання з реструктуризацією галузей і інфраструктури в Україні не дозволяє вивести зовнішньоекономічну політику нашої країни на простір геополітики (ТНК, світовий ринок капіталу, виробничо-інвестиційні ланцюги, які беруть участь у розділенні світового доходу), звужує зовнішньополітичні комунікації до міжнародного рівня, ідеалізує і заціклює зовнішньополітичну активність у порочному колі геополітичних альтернатив Захід-Схід (рис. 5).

На даний момент найуспішніше український ринок освоюють транснаціональні корпорації (ТНК) індустриально розвинутих країн – США, Німеччини, Великобританії, Франції і ін.

Рис. 5. Найбільший прибуток, одержаний ТНК з країн, що розвиваються, від інвестування за кордон, 2007 р. (%)

Висновки. Вперше в історії незалежної України представники власників провідних фінансово-промислових груп об'єднали свої зусилля для створення єдиної організації, яка б представляла бізнес з метою підвищення конкурентоспроможності, розвитку, захисту власних інтересів на національному рівні і могла вести переговори з урядом і з представниками всеукраїнських профспілкових організацій.

Таким чином, в Україні поступово формується така економічна структура, в якій значну роль відіграє транснаціональний капітал (західний або російський). Присутність ТНК від-

чують не тільки сегменти і частини ринку, транснаціональна політика вплине і на українську економіку, і на політику в цілому. Особливо в умовах глобальної фінансової кризи.

Література

1. Макогон Ю.В. Участие Украины в интеграционных объединениях: современное состояние и перспективы // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ. – 2004. – с. 14-28.

2. Мировой финансовый кризис и возможные последствия для Украины. Инвестиционный фонд SigmaBleyzer (02.10.08)/<http://glavred.info/archive/2008/10/03/144454-0.html/>.

3. World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Internationalization of R&D, New York, Geneva: UN Publications, 2008.

4. <http://www.worldbank.org>.

5. <http://www.ukrstat.gov.ua>.